

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 45.

Lýsingaprisur fyri pettitreglu: 30 oyr. á forsiðuni, 20 oyr. á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 8. novembir 1932.

Kostar kr. 1,50 fjóðringsárið + Porto. Blaðið verður bílagt á posthúsinum, brævasvarnarstovum og skrivstovuni. Telf. 143.

6. árg.

Gott fólk!

Oll byrjan er tungfør, og um ein hevur gjørt nakað av at skriva fyrr, kann tað vera torført aftur at koma á lagið. Haldið mær tí til góðar, um tað í fyrstuni skuldi fallið nakað tungt. Vónandi er tó, at tað vil falla lættari, sum tíðin líður.

At skriva og arbeiða fyri at gera okkara fólk til socialdemokratar — javnaðarmenn — kann væl tykjast torført; tó, fara vit at kanna eftir, er, kann henda, stórsti parturin av Føroyingum innast í sálini socialdemokratar. Men tað, sum er at gera, er at fáa teir til at vita av, at teir eru tað, og her er tað, at vansin liggur. Teir vilja ikki vera við, at teir eru tað; nei, teir eru sambandsmenn ella sjálfstýrismenn, hvort av sínum.

Føroyingar eru yvirhøvur smámennt: fiskimenn, smá-jarðarbrúkarar, arbeiðsmenn o. t., og ein skuldi trúð, at teir allir sum ein kundu trængd og vilja til at ganga saman og hond í hond stríðast fyri at fáa betri kor, betri viðurskifti her á fólðum.

Og hvat er tað, socialisman vil? Er tað ikki at skapa betri lívkor fyri mannabornini? Er tað ikki at skapa gleði, har fyrr var sorg og neyð, rættvísi har fyrr órættvísi ráði í hásetinum?

Uttan iv er tað so, at lívið hevur skert veygarnar á nógvum av teim «ídealum», sum hava lýst fyri teimum, sum í teirra ungdommi sóu socialismuna sum ta stóru frælsuna fyri verðina; men lat tað vera, sum tað vil, enn líva «ídealini», og enn lýsa tey fyri teimum, sum enn fríga uppá, at socialismen eina ferð skal fullt og heilt fora mannaættina fram til frælsu.

Ikki er tað enn so, at verðin er liðug, langt frá, men tíðin er ævrig, og mannaættin er, kann henda, enn í sínum barnaárum. Tað er hugsanin at gera alt møgult fyri, at blaðið skal verða stýrt eftir tí socialu hugsan, sum eisini her uppi hjá okkum tók okkum, sum ung vóru, tá tað enn var roknað javnt við versta brotsverk at vera socialistur, teir sum vildu avseta kong og Gud — og alt sum heilagt var.

Blaðið vil arbeiða fyri ollum, sum kann fremja mannarætt á ein og hvønn hátt; tað vil vera við í stríðinum fyri okkara rætti her á landi og alla staðni, har vit kunnu krevja hann.

Vit vilja arbeiða fram ímóti, at orð Fríriks kongs hin seyndas: «Kærleiki fólksins skal vera megni mín» — her okkara — einaferð skal hóska uppá

okkum socialdemokratar og verða okkara lön. —

Blaðstýrin fer at verða at hitta á skrivstovu blaðsins hvønn gerandisdag kl. 4—6 s. p. og vil hann við gleði verða einum og hvørjum manni til hjálpar, um hann er mentur til tess, og ein og hvør maður, sum kemur hampuliga til hansara, er vælkominn. — Skrivstovan er við skansavegin (Vaktarhúsgata) Máltr. nr. 51.

Og so leggja vit árar yvir borð!

?

Er det Taabelighed eller Ond-sindethed, der mange Gange faar Menneskene til at handle, som de gør? Ja, saaledes spørger man, og det er ofte vanskeligt at svare. Men efterhaanden gaar det op for een, at det er Taabelighed eller Mangel paa Evne til at se Tingene, som de nu engang er, total Mangel paa Evne til at se fremad og se Verden i Udviklings Lys. —

Sidst i det 18. Aarhundrede, da vore Øer laa bundne af den danske Stats-Monopolhandel, og Folket sukede i Lænk, rejstes Spørgsmaalet om Fri-handel, og der var Mulighed for, at den kunde være blevet til Virkelighed. Men saa udgik der fra Østero en Adresse, vist forfattet af Øens Sysselmand og underskrevet af Øens menige Befolkning, hvori man bønlig bad om, at dette ikke maatte ske. Man bad om at maatte blive under hans kongelige Majestaets beskyttende Vinger, ellers kom man ud paa de 70.000 Favne Vand, hvor ingen kan bunde. — — Mangelen paa Evne til at se fremad fik disse Mennesker til at standse Udviklings Gang for lange Tider. —

Saa gik Tiden, og det Baand, der havde holdt vort Folk nede i den gamle Trældom, som nu den grønlandske Befolkning lever i, brast. — D. v. s. det blev løst, for nu gik det ikke længere, vi var dog et europæisk Folk og ikke Eskimoer. I halvtredserne, da selv Neger-slaverne var blevet fri, kunde vi, som danske Statsborgere, ikke længer holdes lænke-bundne.

Saa kom Frihandelen; for en Dalers Præge kunde enhver erhverve sig »Handelsbevilling», og mange var de, der ude paa de forskellige Bygder gav de Dalere og fik Bevillingen — som i de fleste Tilfælde aldrig blev brugt. — Dette var jo et vældigt Skridt fremad, fra Trældom til den mest ubundne Frihed. —

I Thorshavn blev det et fremmed Handelselskab, hjemmehørende i Hamborg, der købte alle Monopolhandelens Bygninger, medens Firmaet Konsul Skibsted besad og drev Handel i Nabo-Ejendommen, hvortil

hørte de gamle Bygninger fra Bispetiden. —

Monopolhandelen var borte, men Fortidens Skygger var der, og mangen en husker fra sin Barndom den Skræk, der betog et lille Barn, der kom for at købe og traf de Levninger fra Monopoltiden, der havde Ansættelse i de ny Forretninger. — Man blev modtaget med et Brøl, der fik Hjertet til at synke i Livet paa saadan en stakkels Unge. — De ny Folk, dem der ikke havde været med under det gamle Regimente, var derimod ofte venlige og elskverdige, ogsaa mod os Born.

Saa opstod efterhaanden ny Forretninger, den ene efter den anden, og de trivedes samtidig som Byen voksede, og næsten alle havde de Arbejde til Folk, og man var taknemlig for Arbejde, selv om der fulgte noget andet med: »Dens Brød man æder, dens Vise man kvæder!» »Værs-god, vil du have Arbejde, maa du finde dig i, at vi bestemmer dine Handlinger og tænker for dig». — Der var Valg — til Folketing eller Lagting — og dér gik Købmanden eller hans Befuldægtigede som en af Fortidens danske Ridefogeder, og ham fulgte Forretningens Arbejdere hen at stemme — og de vidste, hvem de skulde stemme paa! —

Dengang var det Højre—Venstre, og de fleste Købmænd var Højremænd, enten af »Overbevisning» eller paa Grund af Slægt- og Venskabsforbindelse.

Monopolet var borte, men vi havde faaet Købmandsræde — for Resten mærkeligt nok, for disse Tjente, efter deres eget Udsagn, hverken paa ind- eller udførte Varer, det er mærkeligt, at de opholdt Livet! Der skabtes et stort socialt Skel mellem de »fine» og de »simple». Hertil kom saa Embedsmændene, der udgjorde en Klasse for sig selv. — Købmændene og Deres kunde sige: »vi fine» og se ned paa de andre. Altsaa der var dannet et socialt Skel, som sagti.

Og saa voksede Byen her, og ny Købmandsforretninger skød op som Paddehatte, Forretningerne der maaske kunde sælge lidt billigere, da de kun havde smaa Driftsomkostninger og ingen Risiko. De holdt kun lidt Personale og satte ingen Penge paa Spil; de indførte Varer, som de solgte med saa og saa stor Advance, de købte og tilvirkede ikke Fisk, der kunde tilføje dem Tab, der var ingen Fare fra nogen Kant. — Lidt Uld og Trojer købte de maaske, men gjorde ikke noget for at faa skabt et Hjemmevirke i Stedet for at lade vore Produkter gaa ud af Landet i utilvirket Stand.

Og Tiden gik. Nogle af de ældre Forretninger gik ind — blev solgt eller sygnede hen — andre forandrede Karakter og gik over til at blive almindelige Udsalg — ikke arbejdsgivende. — Altsaa, Pengene gik ud af Landet uden at circulerer og komme Befolkningen til Gode gennem Arbejde, hverken Fiske-

tilvirkning, Tilvirkning af Ulden eller andet.

Hvad er saa naturligare end, at man spurgte, her som andre Steder: Er det rigtigt, at vore Penge gaar over i disse Købmænds, disse Detailhandlers Hænder, uden at vi faar at vide, om vi ikke har givet for meget for de Varer, vi har købt hos dem, men aldrig eller sjælden hos dem tjent en Øre? Vi ser, at disse Mænd, der ikke sætter den mindste Smule Arbejde i Gang, har Raad til at leve et Liv i Vellevned, ofte i Ødselhed, med Selskaber, Udenlandsrejser o. s. fr. Vilde det dog ikke være rimeligt, om vi tog Sagen i vor egen Haand, sluttede os sammen og dannede en Forretning, hvor Fortjenesten blev vor egen, og Udgifterne til Driften saa smaa som muligt.

Inkomende Ordet: »Enighed gør stærk», har man i næsten alle Lande dannet Andelselskaber, hvor Medlemmerne staaar sammen og sætter Arbejder og Forretninger i Gang, og saa nyder godt af det indvundne Udbytte, i Stedet for, at dette ellers vil gaa over paa een eller nogle faa Hænder. —

Det er langt over 100 Aar siden, at Andelstanken kom frem og blev realiseret rundt om i Landene, i Frankrig, England o. s. v. — I Danmark kommer man noget senere med, men saa tager Bevægelsen til Gengæld meget kraftigt fat, og de danske Andelsmejerier, Slakterier m. v. har en uvurderlig, en helt omskabende Betydning for det lille Land, der blev saa stærkt plukket for et Par Mennekskalder eller tre siden. — Ogsaa Brugsforeningstanken, der nu vel af alle bliver betragtet som et stærkt Led i hele den socialdemokratiske Bevægelse, slog ned i det danske Folk, og nu er Brugsforeningen, »Brusen», noget, alle kender, den hører næsten med til det danske Landskab, ligesom Mejeriet med sin høje Skorsten. Ogsaa Hovedstaden har sin vældige Brugsforening, og »Fællesforeningen for danske Brugsforeninger» er et mægtigt Foretagende.

Her oppe hos os har Andelstanken ikke let ved at slaa an, og en saadan Bevægelse ikke let ved at faa Tag i Folket. Vi bor saa spredt, og Fællesskabet hører vel nok mest hjemme i Lande, hvor man lever nærmere ind paa Livet af hinanden, i Bondelande. — Men Tanken, Bevægelsen, har haft sin Budbærer ogsaa her oppe hos os. For en Del Aar siden var en dansk Mand, Fyrdirektor Widen, her oppe — han var vist dengang Fyrinspector — og han var meget optaget af denne Tanke. Han prøvede paa at samle Folk, og han holdt Foredrag om Brugsforeningssagen; men det blev ikke til mere, han fandt ingen Interesse for sine Idéer.

Og Tiden gik, vel det meste af en Mennekskalder, maaske mere, og dette Spørgsmaal laa hen, der var ingen, der tog det gennem Arbejde, hverken Fiske-

lidt derom, men det er stadig faldet hen igen, tiet ihjel.

Saa sker det, at Tanken igen løfter Hovedet, ikke som et svagt Suk, men som et kraftigt Raab: »Nu skal det gøres! Og det blev gjort. Der blev samlet Underskrifter paa Liste, der blev holdt Møder — men som man for har set, Splidagtighed har lagt saa maangt Hus øde; Taabelighed, maaske Ondsindighed, var her lige ved at faa standst Sagen i sin Vorden. — Imidlertid døde Sagen ikke, den blev til Virkelighed. Ganske vist blev der en Splittelse, saa der blev to Foreninger, men maaske Tiden kan hele, saa det skille bøjer sig sammen og engang i Tiden bliver eet, som der staaar skrevet. —

Den ene af de to Foreninger, »Baldur», har til Dato arbejdet godt og haft et nok saa godt Publikum. Begyndelsen skete som almindelig Kolonialforretning, men man er begyndt paa Udførsel, hvad jo er en yderst vigtig Side af Sagen; det hele er saa nyt endnu, saa der kræves Taalmodighed og Evne til at se bade Nutid og ind i Fremtiden.

Men saa sker det bemærkelsesværdige: Denne ret lille Begyndelse — den første ganske vist i sin Slags her hjemme — paa en Sag, der er saa gammelkendt alle andre Steder og ikke mindst i det Land, som saa mange gode Mænd her betragter som deres egentlige Fædreland, faar en stor Del af de Handlende her i Byen til at danne en Forening, hvis eneste Opgave til Dato har været at rette en Trusel til alle dem, der handler en gros og til alle Fabrikanten her — man siger ogsaa udenfor Øerne — gnaende ud paa: »Hvis nogen af jer afhænder nogen Slags Vare til Brugsforeningen Baldur, saa aftager vi i Fremtiden ikke den mindste Smule Vare hos jer». Men vor eneste virkelige Købmand er ikke med her, siges der.

Vi spørger os selv: Er det Taabelighed, er det Mangel paa den simpleste Evne til at se og fatte Verdens Gang, der faar disse Handelsmænd til at lave denne Genistreg? Ved disse Folk — der er ogsaa Damer med! — ikke, at hverken de eller nogen kan standse Udviklings Gang? Ved de ikke, at en Sag, der bygger paa retfærdig Grund, kan ikke slaas ihjel! Det er maaske let nok at faa sat en Stopper for et lille Udsalg, som en lille enligstillet Kvinde har faaet i Stand for at tjene til Livets Ophold, men at prøve paa at stanse det, der er et Led i en verdensomspændende social Bevægelse — vanvittigt! Er der Uholdenhed hos dem, der arbejder for Sagen, saa sejrer de, og Modstanden vil kun virke ansporende paa dem. — Men er det saa, at de ikke har den rette Aand, at de lader sig skræmme og mister Modet — ja saa falder Sagen. Men der vil komme andre, der tager den op igen. Sjælden er vel en Sag vundet i første Omgang, men prov igen,